

Biblioteka Myśli Spółdzielczej

(47)

Zygmunt Chmielewski – Dużo jest spółdzielni, ale za mało spółdzielców...

W kolejnej części BMS (47) przypominamy postać wybitnego działacza społecznego i politycznego, teoretyka i organizatora spółdzielczego okresu zaborów i II RP – Zygmunta Chmielewskiego.

Zygmunt Chmielewski (ur. 5 marca 1873 r. w Warszawie; zm. 24 kwietnia 1939 r. w Warszawie) urodził się w rodzinie inteligenckiej o długich tradycjach niepodległościowych (uczestnicy powstania listopadowego, ojciec był powstańcem styczniowym, zesłańcem, lekarzem, współorganizatorem uzdrowiska Nałęczowie). Studiował najpierw w Szwajcarii (na Wydziale Chemii Politechniki w Zurychu), a od 1896 r. w Niemczech (w Królewskiej Wyższej Szkole Technicznej w Charlottenburgu), gdzie w 1899 r. uzyskał dyplom inżyniera chemii. Od czasów studenckich prawie do końca pierwszej dekady XX w. działał w PPS i współpracował z prasą robotniczą. Po powrocie do Królestwa Polskiego (zabór rosyjski) podjął pracę zawodową, ale z obawy przed aresztowaniem, w związku z kontynuowaną działalnością polityczną, wyjechał do Lwowa (zabór austriacki), gdzie zapoznał się z założeniami ruchu spółdzielczego i rozpoczął współpracę m.in. z pionierem spółdzielczości rolniczej w Galicji – drem Franciszkiem Stefczykiem. W stosunkowo krótkim czasie (zwłaszcza po odbyciu stażu w Danii oraz otrzymaniu dzięki Stefczykowi posady lustratora i instruktora mleczarskiego w Wydziale Krajowym, a następnie etatu kierownika Samodzielnego Biura Mleczarskiego przy Wydziale Krajowym we Lwowie) stał się wybitnym promotorem rozwoju spółdzielczości mleczarskiej w Galicji (pierwszą mleczarnię założył w Radziszewie koło Krakowa). W 1908 r. Patronat skupiał już 22 spółdzielnie tego typu. W tym samym roku Chmielewski mógł powrócić do Warszawy, rozpoczynając współpracę z Warszawskim Ziemiańskim Towarzystwem Mleczarskim, objął też kierownictwo Wydziału Mleczarskiego w Centralnym Towarzystwie Rolniczym, organizując w nim (1913 r.) Biuro Drobnych Stowarzyszeń Rolniczych. Chmielewski położył także olbrzymie zasługi w dziele centralizacji kredytu rolniczego, przyczyniając się do powstania w 1917 r. zarówno Związku Rewizyjnego Polskich Stowarzyszeń Rolniczych, jak i Kasy Centralnej Rolniczych Stowarzyszeń Pożyczkowych w Warszawie.

W tym samym roku Rada Regencyjna mianowała Chmielewskiego na stanowisko dyrektora Departamentu Rolnictwa i Dóbr Koronnych, a po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, w latach 1919–1921 był wiceministrem rolnictwa i dóbr państwowych (w rządzie Ignacego Jana Paderewskiego piastował nawet krótko – od września do grudnia 1919 r. – stanowisko p.o. ministra rolnictwa), był też stałym przedstawicielem Ministerstwa Rolnictwa w Komitecie Ekonomicznym przy Radzie Ministrów. Zygmunt Chmielewski kierował Centralą Spółdzielczych Stowarzyszeń Rolniczo-Handlowych w Warszawie, w latach 1924–1928 był dyrektorem Centralnej Kasy Spółek Rolniczych (obejmując to stanowisko po zmarłym Stefczyku), a od 1928 r. objął kierownictwo Związku Rewizyjnego Polskich Spółdzielni Rolniczych. Trzeba pamiętać także i o tym, iż Chmielewski prowadził również wykłady w SGH oraz SGGW w Warszawie, był członkiem rady naukowej Spółdzielczego Instytutu Naukowego. Ostatnią dekadę życia spędził w Nałęczowie, gdzie do przejścia na emeryturę kierował założoną z jego inicjatywy Państwową Szkołą Spółdzielczości Rolniczej (1930–1934), poświęcając się wyłącznie pracy pedagogicznej. Jego zdaniem kwestia wychowania przyszłych spółdzielców, zwłaszcza

młodzieży, stanowiła jedno z ważniejszych zadań w kontekście przyszłości narodu i państwa. Spółdzielca winien być bowiem zarówno znakomitym fachowcem, jak i człowiekiem o wysokich walorach moralnych i obywatelskich, służyć społeczeństwu i państwu, działać zgodnie z duchem narodowym. Spółdzielczość winna bowiem ostatecznie poprawiać relacje międzyludzkie, budować społeczną harmonię opartą na wzajemnej pomocy i poszanowaniu godności. *Dużo jest spółdzielni i członków, ale za mało spółdzielców – trzeba ich wychować...* – jak pisał w swojej pracy *Czynniki psychiczne spółdzielczości*.

Ważne zadania, jakie stawiał przed spółdzielczością dotyczyły zatem nie tylko jej pozytywnego wpływu na rozwój państwa, idei narodowej, ale i wychowania ludzi na dobrych obywateli poprzez „robienie ludzi z członków” spółdzielni, krzewienie czynnej miłości bliźniego w duchu chrześcijańskim. Wg Chmielewskiego ruch spółdzielczy jest przy tym pozbawiony żądz władzy, więcej nawet, jest ruchem nie tyle demokratycznym, co akratycznym.

Chmielewski opublikował m.in.:

- *Podręcznik dla spółek mleczarskich*, Lwów 1907;
- *Zarys techniki mleczarskiej*, Warszawa 1912;
- *Zakładanie i prowadzenie stowarzyszeń mleczarskich* (z H. Smolińskim), Warszawa 1913;
- *Zakładanie i prowadzenie spółdzielni mleczarskich* (praca zbiorowa pod red. Z. Chmielewskiego), Lwów-Kraków-Warszawa-Wilno-Katowice-Toruń 1927;
- *Podręcznik spółdzielczości* (wyd. II), Warszawa 1937;
- *Przyszły ustrój gospodarczy wsi w Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1938;
- *Kartki z przeszłości Centralnej Kasy Spółek Rolniczych*, Warszawa 1939.

Poniżej przypominamy fragmenty książki pt. *Czynniki psychiczne spółdzielczości* (Warszawa 1935), która ukazała się w serii Biblioteki Spółdzielczej im. Dra Franciszka Stefczyka nakładem Spółdzielczego Instytutu Naukowego.

Janusz Ossowski